DE BASIS BEHEERSEN!

SAMEN STERK IN TAAL

Voorwoord

Monique Schraven (52) had vanaf jonge leeftijd problemen met lezen en schrijven. Zij vond op latere leeftijd zelf haar weg uit de laaggeletterdheid. Sindsdien zet zij zich als taalambassadeur in om aandacht te vragen voor het ontwikkelen van basisvaardigheden.

Door Monique Schraven

“Mijn problemen met lezen en schrijven begonnen al vroeg. Als kind heb ik iets meegemaakt waardoor ik niet naar school ging, dus ik bouwde niks op. Op mijn zeventiende ging ik werken en bleef dat jarenlang doen. Ik heb wel honderd banen gehad, ik kwam er met mijn mond wel uit. Als ik cursussen moest doen, zei ik altijd: nee hoor, hoeft niet.

Op een gegeven moment wilde ik in de zorg werken. Voor de zoveelste keer liep ik toen tegen mijn beperkte leesvaardigheid aan. Ik haalde alles, behalve Nederlands. Daar kreeg ik een drie voor. Het was voor mij het moment om er iets aan te doen. Ik begon bij het ROC met een taaltraject en ging stap voor stap vooruit. Toch ging het nog mis. Ik kwam in de schulden, onder andere omdat ik brieven niet goed begreep. Ook gewone dingen, zoals een doktersbezoek, bijsluiters of ziekenhuisformulieren waren lastig. Je wordt handig in het omzeilen van papieren invullen, die nam ik mee naar huis zodat iemand anders me kon helpen.

Nadat ik uit de schulden was, besloot ik er echt voor te gaan. Met hulp van mijn dochter en mijn leraren lukte het. Ik herinner me uit die tijd nog een dag dat ik naar Utrecht moest voor mijn opleiding. Ik had drie nachten niet geslapen. Ik was zó bang dat ik verkeerd zou uitstappen. Uiteindelijk heb ik gewoon iemand aangesproken en gevraagd waar ik moest overstappen. Toen liep ik met die persoon mee. Maar er zijn zóveel mensen die dat niet durven.

Ik haalde mijn MBO-diploma en in totaal 36 certificaten. Nu ben ik 52 en heb mijn eerste boek gelezen. Dat was Het dagboek van Anne Frank. Ik lees hardop, want dan hoor ik mezelf praten en merk ik of de zinnen kloppen.

Ik wil anderen graag inspireren. Ik ben taalambassadeur geworden en deel mijn verhaal graag. Ik zou wel meer op scholen willen spreken. Kinderen kunnen een belangrijke rol spelen bij het terugdringen van laaggeletterdheid. Als een kind thuiskomt en zegt: mam, op school was een vrouw die niet kon lezen en schrijven, dan kan dat iets losmaken. Het gaat vooral om het overwinnen van schaamte. Nederlanders die laaggeletterd zijn, schamen zich vaak. Maar domme vragen bestaan niet.”

Aanleiding

Kun jij deze zin lezen? Grote kans van wel. Toch is lezen en schrijven voor 3 miljoen[1] Nederlanders niet vanzelfsprekend. Zij kunnen niet (goed) lezen en schrijven. Terwijl lezen en schrijven, net als rekenen en digitale vaardigheden, basisvaardigheden zijn die essentieel zijn om volwaardig mee te kunnen doen in onze samenleving. Maar liefst 1 op de 5 volwassenen in Nederland heeft moeite met taal en rekenen en het aantal laaggeletterden van 16 tot 65 jaar ligt op 1,8 miljoen.[2] Ook onder jongeren en kinderen zien we zorgwekkende signalen: bijna 20% van de vijftienjarigen[3] is onvoldoende leesvaardig. Een deel van hen verlaat zelfs het onderwijs onvoldoende taalvaardig. Nederlandse jongeren scoren op leesvaardigheid lager dan veel andere EU-landen in internationale vergelijkingen. Dit heeft grote gevolgen voor schoolprestaties, kansen op werk, gezondheid en alledaagse deelname in de samenleving.

Ook in onze gemeente Wijchen speelt dit probleem. In Wijchen heeft ongeveer 10% van de inwoners, ofwel 3100 mensen, beperkte basisvaardigheden. Onder basisvaardigheden wordt verstaan: lezen, schrijven, rekenen en/of digitale vaardigheden[4]. Deze mensen hebben met een of meerdere van deze basisvaardigheden dus moeite. Laaggeletterdheid is een hardnekkig en blijvend probleem. Daarom staat dit onderwerp al jaren hoog op de agenda van de gemeente en vraagt het om voortdurende aandacht en inzet. Het is geen probleem dat je één keer kunt oplossen. Het blijft steeds terugkomen en vraagt om maatregelen die het probleem verminderen. En er gebeurt specifiek in Wijchen al heel veel om de leesvaardigheid van onze inwoners te verbeteren. Naast en in samenwerking met het onderwijs gebeurt dat onder andere via de Bibliotheek en het DigiTaalhuis dat startte in 2023.

Als gemeente dragen wij de verantwoordelijkheid om iedereen de kans te geven zich te ontwikkelen en volwaardig deel te nemen aan de samenleving. Initiatiefnemers hebben het afgelopen jaar met diverse betrokken organisaties gesproken, zoals scholen, de bibliotheek, verenigingen, maatschappelijke organisaties, beleidsmedewerkers en ondernemers. Samen met hen zijn zij gekomen tot een aantal ideeën die leesplezier vergroten en taalvaardigheid versterken, waardoor we een belangrijk verschil kunnen maken.

Om leesvaardigheid op lokaal niveau te stimuleren zijn er relatief weinig knoppen om aan te draaien. Vele initiatieven worden landelijk ontplooid en ook op scholen zijn de inhoudelijke lessen grotendeels landelijk gedirigeerd. Desondanks hebben de initiatiefnemers beoogd om te zoeken naar mogelijkheden en knoppen waaraan zij wél kunnen draaien. In samenspraak met diverse betrokken organisaties en personen zijn zij gekomen tot vier richtingen die de leesvaardigheid in de gemeente Wijchen stimuleren. Aanvankelijk waren dit er vijf, maar een van onze ideeën is inmiddels al opgepakt door het Maaswaal College en de WegWijs (zie kader).

---

[1] In Nederland hebben 3 miljoen mensen van 16 tot en met 75 jaar moeite met lezen, schrijven en/of rekenen. Vaak hebben zij daardoor ook moeite met een computer of smartphone. | Stichting Lezen en Schrijven

[2] Aandeel Nederlanders met lage taalvaardigheid stabiel - Stichting Lezen

[3] Laaggeletterdheid - SLO

[4] BasisvaardighedenInZicht dashboard - Home

Initiatiefnemers willen deze vier ideeën graag voorleggen aan de gemeenteraad van Wijchen in de vorm van een meningsvormende nota. Met de meningsvormende nota vragen de initiatiefnemers de overige fracties mee te denken over deze laagdrempelige, verbindende activiteiten die bijdragen aan betere leesvaardigheid voor alle inwoners van Wijchen, met speciale aandacht voor jongeren en volwassenen die het hardst steun nodig hebben.

In deze bijlage vindt u de onderbouwing en uitwerking van de ideeën.

Veel leesplezier!

Annemarie Driessen
Joost Kersten

De WegWijs in de les

De afnemende leesvaardigheid onder jongeren is een breed en zorgelijk signaal. Landelijk onderzoek laat zien dat een aanzienlijk deel van de vijftienjarigen het risico loopt het onderwijs te verlaten met onvoldoende taalvaardigheid (Handreiking: Jongeren en (beperkte) basisvaardigheden). Jongeren lezen minder vaak en minder intensief, mede onder invloed van korte en vluchtige teksten op sociale media. Juist daarom is het belangrijk om lezen weer vanzelfsprekend te maken in de leefwereld van jongeren, op een manier die dichtbij en herkenbaar is.

Vanuit die gedachte ontstond het idee om de lokale krant De WegWijs een plek te geven in het onderwijs. ‘De Wegwijs’ is al jaren de wekelijkse woensdagkrant van Wijchen. Op een laagdrempelige manier publiceert de krant Wijchense nieuwsberichten. Door leerlingen in de klas vaker in aanraking te brengen met lokaal nieuws, sluiten teksten beter aan bij hun belevingswereld en wordt leesplezier gestimuleerd. Artikelen over onderwerpen uit de eigen omgeving lenen zich bovendien goed voor gebruik binnen bestaande lessen, bijvoorbeeld in het vak Nederlands of bij zaakvakken zoals geschiedenis. Zo kan een artikel over een archeologische vondst in de gemeente worden gebruikt als lesmateriaal, zonder dat dit vraagt om grote aanpassingen in het curriculum.

Dit idee is inmiddels opgepakt door het Maaswaal College en De WegWijs. In samenwerking is verkend hoe de krant structureel kan worden ingezet binnen de lessen. Daarmee is dit initiatief een concreet voorbeeld van hoe lokale samenwerking kan bijdragen aan het versterken van leesvaardigheid én de betrokkenheid van jongeren bij hun eigen gemeente.

1. Integrale aanpak laaggeletterdheid en multiproblematiek: inzet Maatwerktraject

Laaggeletterdheid raakt veel beleidsthema's in het sociaal domein, zoals financiële zelfredzaamheid, werk en gezondheid[5]. Daarom is het belangrijk dat gemeenten op een integrale manier werken aan de aanpak ervan. Zo worden meer mensen geholpen met het verbeteren van hun basisvaardigheden en groeit hun zelfredzaamheid. Het mes snijdt aan twee kanten.

Initiatiefnemers zien kansen om de integrale aanpak in Wijchen te versterken. Een voorbeeld uit de praktijk maakt dat duidelijk. Inwoners met beperkte basisvaardigheden die moeite hebben met het invullen van formulieren – bijvoorbeeld voor de kindregeling – kunnen nu terecht bij ondersteuning zoals de Formulierenbrigade van MeerVoorMekaar, het Informatiepunt Digitale Overheid of het DigiTaalhuis. In plaats van inwoners direct door te verwijzen voor hulp bij het invullen, zou een medewerker ook samen met de inwoner het formulier ter plekke kunnen invullen. Tijdens dat contactmoment kunnen medewerkers signaleren of iemand mogelijk baat heeft bij het verbeteren van basisvaardigheden en inwoners gericht enthousiasmeren en doorverwijzen naar passende ondersteuning.

Daarbij is het belangrijk te erkennen dat motivatie om basisvaardigheden te verbeteren per persoon verschilt en sterk samenhangt met iemands persoonlijke situatie. In de praktijk blijken er momenten in het leven te zijn waarop mensen vaker openstaan voor ondersteuning, bijvoorbeeld bij gezinsvorming, veranderingen in gezondheid of bij het zoeken naar ander werk. Dit geldt niet voor iedereen, maar het zijn wel situaties waarin vragen over taal, rekenen of digitale vaardigheden vaker zichtbaar worden. Door hier alert op te zijn en maatwerk te bieden, kan de gemeente inwoners beter bereiken en ondersteunen richting duurzame zelfredzaamheid.

Een praktisch voorbeeld van een integrale aanpak is het Maatwerktraject van Stichting Lezen en Schrijven[6]. Dit traject helpt gemeenten om vanuit meerdere beleidsterreinen samenhangend te werken aan de vermindering van laaggeletterdheid. Het brengt in kaart waar in de gemeente middelen, betrokkenheid en ondersteuning aanwezig zijn om structureel aan de slag te gaan. Al 61 gemeenten zijn gestart met dit traject (stand juni 2025[7]). De inzet van het Maatwerktraject kost de gemeente geen geld, alleen een tijdsinvestering van ongeveer 70 uur in 10 maanden, vaak passend binnen bestaande lokale plannen.

Bespreekpunt voor de raad

De fracties worden uitgenodigd om met elkaar te bespreken:

Zijn de fracties bereid om de integrale aanpak van laaggeletterdheid binnen het sociaal domein te versterken en daarbij te verkennen of het Maatwerktraject van Stichting Lezen en Schrijven een mogelijk instrument hiervoor is?

---

[5] https://www.lezenenschrijven.nl/wat-doen-wij/voor-gemeenten/integrale-aanpak-het-sociaal-domein
[6] https://www.lezenenschrijven.nl/wat-doen-wij/oplossing-voor-je-vraagstuk/maatwerktraject-integrale-aanpak-laaggeletterdheid
[7] Maatwerktraject integrale aanpak laaggeletterdheid | Stichting Lezen en Schrijven

2. Inzet taalambassadeurs verankeren in beleid

Taalambassadeurs zijn inwoners met eigen ervaring in laaggeletterdheid die vanuit hun ervaringsdeskundigheid anderen ondersteunen en adviseren. Het DigiTaalhuis en de Bibliotheek Wijchen bieden al spreekuren en ondersteuning, maar niet iedereen vindt zijn weg naar deze hulp. Taalambassadeurs kunnen bijdragen aan het vergroten van dit bereik door taboes te doorbreken, mensen te motiveren en een herkenbaar gezicht te bieden.

Voor de gemeente vervullen taalambassadeurs een waardevolle rol als brug tussen inwoners en beleid. Zij kunnen brieven, formulieren en websites controleren op begrijpelijkheid, gebruikerstesten doen voor digitale diensten en meedenken bij campagnes over schuldhulp, zorg of digitale vaardigheden. In diverse gemeenten is al bewezen dat de inzet van taalambassadeurs leidt tot betere samenwerking, meer toegankelijkheid en concreter beleid[8]. Het taboe rondom laaggeletterdheid kan lokaal nog verder worden doorbroken.

Bespreekpunten voor de raad

De fracties worden uitgenodigd om met elkaar te bespreken:

1. *Hoe kijken de fracties aan tegen de inzet van taalambassadeurs als ervaringsdeskundigen bij het vergroten van bereik, toegankelijkheid en begrijpelijkheid van gemeentelijke dienstverlening?*
2. *Zijn de fracties bereid om te onderzoeken of de inzet van taalambassadeurs structureler kan worden ingebed binnen bestaande initiatieven zoals het DigiTaalhuis, zodat hun bijdrage structureler en consistenter kan worden benut?*

3. Samen met werkgevers bouwen aan basisvaardigheden

Volgens de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) is het verplicht om een regionaal programma voor het bevorderen van basisvaardigheden te hebben. Dit wordt iedere drie tot vijf jaar gemaakt. Het vorige programma liep van 2021-2024. Dit programma is in 2024 eenmalig met één jaar verlengd, zodat er in 2025 ruimte was om het programma te evalueren en de bevindingen mee te nemen in het nieuwe regionale programma

In dezelfde periode liep ook het landelijke programma *Tel mee met Taal*. Dit was een nationaal programma waarbij onder andere werkgevers subsidie konden aanvragen voor taaltrajecten voor hun medewerkers. Tel mee met Taal maakte geen onderdeel uit van het regionale uitvoeringsplan 2021–2024, maar liep wel gelijktijdig aan deze periode.

Het regionale uitvoeringsplan volwasseneneducatie en basisvaardigheden 2026–2028 is inmiddels vastgesteld. Voor een succesvolle uitvoering is het van belang dat dit plan breed bekend is bij werkgevers en samenwerkingspartners in de regio. Hiernaast is er de projectgroep Werkgeversaanpak van het ROC Nijmegen. Deze projectgroep heeft de opdracht om werkgevers in onze arbeidsmarktregio meer bewust te maken van het belang

[8] Taalambassadeurs | Stichting Lezen en Schrijven

van basisvaardigheden en met hen afspraken te maken over het inzetten en verder ontwikkelen van het ROC-aanbod.

Ook uitzendbureaus spelen een belangrijke rol bij het versterken van basisvaardigheden van (startende) werknemers. Zij bieden vaak praktisch werk aan waarbij het begrijpen van instructies, werkprocedures en communicatie op de werkvloer cruciaal is om veilig te kunnen werken. Daarmee kunnen ze ook als ingang dienen om taal, rekenen en digitale vaardigheden te verbeteren. Door samen te werken met uitzendbureaus, werkgevers en onderwijsinstellingen kan een brede, consistente aanpak ontstaan waarbij zowel werknemers als werkgevers profiteren van een duidelijk en samenhangend aanbod. Deze inzet sluit aan bij het regionale uitvoeringsplan, waarin werkenden en werkzoekenden expliciet zijn benoemd als focusgroepen. De Werkgeversaanpak van het ROC Nijmegen kan hiermee een belangrijke rol spelen in het bereiken en ondersteunen van deze groepen.

Het vergroten van de bekendheid van de Werkgeversaanpak draagt bij aan een sterkere verbinding tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Door werkgevers en uitzendbureaus actief te betrekken bij het vormgeven van maatwerktrajecten en scholing in basisvaardigheden, wordt de drempel om te investeren in de ontwikkeling van medewerkers verlaagd. Dit vergroot de duurzame inzetbaarheid van werknemers en versterkt de positie van bedrijven in de regio. Om te voorkomen dat initiatieven langs elkaar heen lopen, is het goed dat er meer afstemming gezocht wordt. Het DigiTaalhuis Wijchen is een essentiële schakel in het vergroten van basisvaardigheden voor de inwoners van Wijchen. Het ROC is hieraan verbonden, maar de bekendheid van het aanbod kan nog sterker worden benut. Voor werkgevers is het belangrijk dat er één samenhangend en zichtbaar aanbod beschikbaar is. Wanneer dit beter onder de aandacht wordt gebracht, weten werkgevers het DigiTaalhuis gemakkelijker te vinden en ontstaat er een duidelijke ingang voor samenwerking met zowel werkgevers als inwoners.

Bespreekpunten voor de raad:

De fracties worden uitgenodigd om met elkaar te bespreken:

1. *In hoeverre vinden de fracties het wenselijk dat de gemeente Wijchen actief bijdraagt aan de bekendheid en lokale doorvertaling van het regionale uitvoeringsplan volwasseneneducatie en basisvaardigheden 2026–2028 en de Werkgeversaanpak van het ROC, zodat werkgevers en uitzendbureaus dit aanbod beter weten te vinden?*
2. *Welke rol vinden de fracties passend voor de gemeente Wijchen om samenhang te bevorderen tussen werkgevers, ROC en het DigiTaalhuis, zodat er één herkenbare ingang voor werkgevers ontstaat?*

4. Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie blijvend betrekken

In Wijchen is het terugdringen van voortijdig schoolverlaten al langere tijd een beleidsprioriteit. Landelijke cijfers laten zien dat van de jongeren van 15 tot 27 jaar die geen onderwijs volgen, in het tweede kwartaal van 2024 circa 20 procent geen startkwalificatie had[9]. Jongeren zonder startkwalificatie hebben aantoonbaar minder kansen op de arbeidsmarkt en lopen een groter risico op langdurige werkloosheid en maatschappelijke belemmeringen[10]. Vanaf 1 januari 2026 moeten scholen en gemeenten voorkomen dat jongeren tot 27 jaar zonder diploma of werk thuis komen te zitten[11].

Voortijdig schoolverlaten kent verschillende oorzaken, zoals persoonlijke omstandigheden, motivatie en een mismatch met onderwijs of werk. Bij een deel van de jongeren kunnen beperkte basisvaardigheden hierbij een aanvullende belemmering vormen (dit is niet de dominante oorzaak van uitval).

Binnen het Rijk van Nijmegen is één Regionaal Doorstroompunt ingericht waar onder meer doorstroomcoaches werkzaam zijn. Zij bieden vrijwillige begeleiding aan jongeren van 18 tot en met 26 jaar die niet naar school gaan en geen werk hebben, met als doel hen te ondersteunen richting onderwijs, werk of dagbesteding. Deze begeleiding loopt door totdat jongeren duurzaam deelnemen aan onderwijs of werk. Voor 16- en 17-jarigen zonder startkwalificatie geldt de kwalificatieplicht op grond van de Leerplichtwet 1969. Deze jongeren worden in eerste instantie begeleid door Bureau Leerplicht Nijmegen, dat deze wettelijke taak voor de gehele regio uitvoert. Voor hen geldt de vrijwillige basis niet. Daarnaast kan WerkBedrijf Rijk van Nijmegen, nadat jongeren via Bureau Leerplicht of het Regionaal Doorstroompunt in beeld zijn gebracht, een rol spelen als intermediair bij het vinden van geschikt werk. Het initiële contact en de begeleiding richting school of andere passende routes liggen bij Bureau Leerplicht en het Regionaal Doorstroompunt.
De initiatiefnemers zien met de invoering van de Wet van school naar duurzaam werk kansen om jongeren niet alleen tijdelijk, maar duurzaam in beeld te houden en te begeleiden, zodat zij niet uitvallen zodra de basisbegeleiding is afgerond. In dat kader vinden de initiatiefnemers het belangrijk dat er structureel aandacht is voor factoren die succesvolle toeleiding naar onderwijs of werk kunnen belemmeren, waaronder – bij een deel van de jongeren – het op peil houden en functioneel toepassen van basisvaardigheden zoals taal, rekenen en digitale vaardigheden.

De initiatiefnemers pleiten er daarom voor om, in samenwerking met regionale partners, te verkennen hoe jongeren die uit het formele begeleidingstraject komen, vrijwillig ondersteund kunnen blijven worden.

Dit sluit aan bij de bedoeling van de Wet van school naar duurzaam werk, die zich richt op het voorkomen dat jongeren tot 27 jaar zonder onderwijs of werk uit beeld raken, en op duurzame begeleiding en toeleiding naar een passende route[12].

---

[9] Meer jongeren zonder startkwalificatie | CBS
[10] Jongere zonder startkwalificatie vindt minder vaak werk | CBS
[11] Aanpak voortijdig schoolverlaten (vsv) | Voortijdig schoolverlaten (vsv) | Rijksoverheid.nl
[12] Nieuwe wet: van school naar duurzaam werk - MEE Samen

Bespreekpunten voor de raad:

De fracties worden uitgenodigd om met elkaar te bespreken:

1. *Hoe kijken de fracties aan tegen het uitgangspunt dat jongeren zonder startkwalificatie, ook na afronding van formele begeleiding, vrijwillig in beeld kunnen blijven bij de gemeente of samenwerkingspartners om terugval te voorkomen?*
2. *Vinden de fracties het wenselijk dat bij deze benadering nadrukkelijk wordt gekeken hoe bestaande voorzieningen in Wijchen – zoals het DigiTaalhuis, de Bibliotheek Wijchen en welzijnspartners – kunnen worden benut om jongeren vrijwillig te ondersteunen, waarbij ook aandacht is voor belemmerende factoren zoals, bij een deel van de jongeren, basisvaardigheden?*